

Elfte sessionen (1994)*

Allmän kommentar nr 5: Personer med funktionsnedsättning

1. Den centrala betydelsen av den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter för personer med funktionsnedsättning har ofta betonats av det internationella samfundet.¹ En granskning från generalsekreteraren 1992 om genomförandet av det världsomfattande programmet för åtgärder till förmån för funktionshindrade och Förenta nationernas årtionde för funktionsnedsatta personer drog slutsatsen att "funktionsnedsättning är nära knuten till ekonomiska och sociala faktorer" och att "levnadsförhållandena i stora delar av världen är så desperata att tillhandahållandet av de grundläggande behoven för alla – mat, vatten, bostad, hälsovård och utbildning – måste utgöra hörnstenen i de nationella programmen".² Även i länder som har en relativt hög levnadsstandard, förvägras ofta personer med funktionsnedsättning möjligheten att åtnjuta det fulla spektrumet av de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som erkänns i konventionen.

2. Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, och arbetsgruppen som föregick den, har uttryckligen uppmanats av både generalförsamlingen³ och kommissionen för de mänskliga rättigheterna⁴ att övervaka konventionsstaternas överensstämmelse med sina skyldigheter att garantera det fulla åtnjutandet av de relevanta rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Kommitténs erfarenheter visar dock att konventionsstaterna hittills har ägnat mycket lite uppmärksamhet åt denna fråga i sina rapporter. Detta verkar stämma överens med generalsekreterarens slutsats att "de flesta regeringar fortfarande saknar avgörande samordnade åtgärder som effektivt skulle förbättra situationen" för personer med funktionsnedsättning.⁵ Det är därför lämpligt att granska och understryka några av de sätt på vilka frågor som rör personer med funktionsnedsättning uppkommer i samband med skyldigheterna i konventionen.

3. Det finns ännu inte någon internationellt vedertagen definition av begreppet "funktionsnedsättning". I detta sammanhang är det dock tillräckligt att tillämpa den metod som antogs i standardreglerna från 1993, som hävdar att:

"begreppet "funktionsnedsättning" sammanfattar ett stort antal olika funktionshinder som uppstår i en befolkningsgrupp ... Människor kan vara funktionshindrade till följd av en psykisk, fysisk eller sensorisk funktionsnedsättning, medicinska tillstånd eller psykiska sjukdomar. Sådana nedsättningar, tillstånd eller sjukdomar kan vara kroniska eller övergående."⁶

4. I enlighet med det synsätt som tillämpas i standardreglerna, använder denna allmänna kommentar begreppet "personer med funktionsnedsättning" istället för den tidigare benämningen "funktionshindrade personer". Det har hävdats att den senare

* Se dokument E/1995/22.

benämningen kan misstolkas och antyda att förmågan för individen att fungera som en person är hindrad.

5. Konventionen hänvisar inte uttryckligen till personer med funktionsnedsättningar. Likväl erkänner den allmänna försäkran om mänskliga rättigheter att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter och eftersom konventionens bestämmelser till fullo gäller för alla medlemmar av samhället är det dock klart att personer med funktionsnedsättning har rätt att åtnjuta hela spektrumet av rättigheter i konventionen. Dessutom, i den mån särskild behandling är nödvändig, ska konventionsstaterna vidta nödvändiga åtgärder med alla tillgängliga resurser för att göra det möjligt för dessa personer att övervinna alla nackdelar, vad gäller åtnjutandet av rättigheterna i konventionen, som har sitt ursprung i deras funktionsnedsättning. Dessutom gäller kravet i artikel 2 (2) i konventionen, att de angivna rättigheterna ska "utövas utan diskriminering av något slag" baserad på vissa specifika grunder "eller ställning i övrigt", tydligt för diskriminering på grund av funktionsnedsättning.

6. Avsaknaden av en uttrycklig bestämmelse som hänvisar till funktionsnedsättning i konventionen kan hänföras till bristande medvetenhet om vikten av att särskilt ta upp denna fråga, istället för att endast hänvisa till den indirekt, vid tiden för utarbetandet av konventionen för över ett kvarts sekel sedan. Senare internationella instrument för de mänskliga rättigheterna har dock tagit upp frågan specifikt. Dessa inkluderar konventionen om barnets rättigheter (artikel 23); den afrikanska stadgan om mänskliga rättigheter och folkens rättigheter (artikel 18 (4)) och tilläggsprotokollet till den amerikanska konventionen om mänskliga rättigheter inom området ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (artikel 18). Det är sålunda mycket allmänt accepterat att de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning måste skyddas och främjas genom allmänna, och särskilt utformade, lagar, riktlinjer och program.

7. I enlighet med denna metod har det internationella samfundet bekräftat sitt engagemang för att garantera hela spektrumet av mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning i följande instrument: (a) det världsomfattande programmet för åtgärder till förmån för funktionshindrade som tillhandahåller en politisk ram som syftar till att främja "effektiva åtgärder för att förebygga funktionsnedsättningar, rehabilitering och förverkligandet av målen för 'full delaktighet' [för personer med funktionsnedsättning] i det sociala livet och utvecklingen, och av 'jämlighet'";⁷ (b) riktlinjer för inrättandet och utvecklingen av nationella samordnande kommittéer om funktionsnedsättning eller liknande organ, antagna 1990;⁸ (c) principerna för skydd av personer med psykiska sjukdomar och förbättring av mentalsjukvården, antagen 1991;⁹ (d) standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet (nedan kallade "standardregler"), antagna 1993, vars syfte är att garantera att alla personer med funktionsnedsättningar "kan utöva samma rättigheter och skyldigheter som andra".¹⁰ Standardreglerna är av stor betydelse och utgör en särskilt värdefull vägledning för att mer exakt identifiera de relevanta skyldigheterna för konventionsstaterna enligt konventionen.

1. Konventionsstaternas allmänna skyldigheter

8. FN har uppskattat att det finns över 500 miljoner människor med funktionsnedsättning i världen idag. Av dessa lever 80 procent på landsbygden i utvecklingsländerna. Sjuettio procent uppskattas ha antingen begränsad eller ingen tillgång till de tjänster de behöver. Utmaningen att förbättra situationen för personer med funktionsnedsättning är därmed av direkt betydelse för alla konventionsstaterna. Även om de valda medlen för att främja det fulla förverkligandet av de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter för denna grupp oundvikligen kommer att skilja sig åt mellan olika länder, finns det inget land där det inte krävs större politiska insatser och bättre program.¹¹

9. Konventionsstaternas skyldigheter att främja ett gradvis förverkligande av de relevanta rättigheterna med alla tillgängliga resurser kräver tydligt att regeringarna gör mycket mer än bara avstår från att vidta åtgärder som negativt kan påverka personer med funktionsnedsättning. Skyldigheterna i samband med en sådan sårbar och missgynnad grupp innebär att vidta positiva åtgärder för att minska de strukturella nackdelarna och ge lämplig gynnsam behandling av personer med funktionsnedsättning för att uppnå målen om full delaktighet och jämlikhet i samhället för alla personer med funktionsnedsättning. Detta innebär nästan undantagslöst att extra resurser behöver göras tillgängliga för detta ändamål och att en rad skraddarsydda åtgärder kommer att krävas.

10. Enligt en rapport från generalsekreteraren har utvecklingen under det senaste årtiondet, i både utvecklade länder och utvecklingsländer, varit särskilt ogynnsamma för personer med funktionsnedsättning:

”... aktuella ekonomiska och sociala försämringar som kännetecknas av låg tillväxt, hög arbetslöshet, minskade offentliga utgifter, pågående strukturanpassningsprogram och privatiseringar har negativt påverkat program och tjänster ... Om denna negativa utveckling fortsätter, finns det en risk att [personer med funktionsnedsättning] i ökande omfattning förpassas till utkanten av samhället och blir beroende av särskilda stödåtgärder.”¹²

Som kommittén tidigare har noterat (allmän kommentar nr 3 (femte sessionen, 1990), punkt 12) blir konventionsstaternas uppgift att skydda utsatta medlemmar av samhället ännu viktigare, snarare än mindre viktigt, i tider av kraftigt begränsade resurser.

11. Med tanke på det ökande intresset från regeringar runt om i världen för marknadsorienterad politik, är det lämpligt att i detta sammanhang understryka vissa aspekter av konventionsstaternas skyldigheter. Den första är behovet att garantera att inte bara den offentliga sfären, men även den privata, inom rimliga gränser är bundna av förordningar för att garantera rättvis behandling av personer med funktionsnedsättning. I ett sammanhang där arrangemang för att tillhandahålla offentliga tjänster alltmer privatiseras, och där man i allt högre grad förlitar sig på den fria marknaden, är det viktigt att privata arbetsgivare, privata leverantörer av varor och tjänster och andra icke-statliga organ är bundna av både normer om icke-diskriminering och jämställdhet i samband med

personer med funktionsnedsättning. Under omständigheter där ett sådant skydd inte sträcker sig bortom den offentliga sfären, kommer förmågan för personer med funktionsnedsättning att delta i normala allmänna aktiviteter och förverkliga sin fulla potential som aktiva medlemmar av samhället begränsas kraftigt och ofta godtyckligt. Detta betyder inte att lagstiftningsåtgärder alltid är det bästa sättet för att avskaffa diskriminering inom den privata sfären. Standardreglerna understryker till exempel särskilt behovet för staterna att "vidta åtgärder för att öka medvetenheten i samhället om människor med funktionsnedsättning, deras rättigheter, behov, potential och bidrag".¹³

12. I avsaknad av ingripande från regeringen kommer det alltid att finnas fall där den fria marknaden kommer att ge otillfredsställande resultat för personer med funktionsnedsättning, antingen individuellt eller som grupp, och under sådana omständigheter åligger det regeringarna att ingripa och vidta lämpliga åtgärder för att dämpa, komplettera, kompensera för eller åsidosätta resultaten som skapats av marknadskrafterna. På liknande sätt, även om det är lämpligt för regeringar att förlita sig på privata, frivilliga grupper för att assistera personer med funktionsnedsättning på olika sätt, kan dessa arrangemang aldrig befria regeringen från sitt ansvar att garantera full överensstämmelse med sina skyldigheter enligt konventionen. Som det världsomfattande programmet för åtgärder till förmån för funktionshindrade uttrycker det: "det yttersta ansvaret för att avhjälpa de förhållanden som leder till försämringar och hantera konsekvenserna av funktionsnedsättningar vilar på regeringen".¹⁴

2. Medel för genomförande

13. Metoderna som används av konventionsstaterna för att genomföra sina skyldigheter enligt konventionen för personer med funktionsnedsättning är i huvudsak desamma som är tillgängliga för andra skyldigheter (se allmän kommentar nr 1 (tredje sessionen, 1989)). De inkluderar behovet att, genom regelbunden övervakning, kontrollera karaktären och omfattningen av de problem som förekommer inom staten; behovet att anta lämpliga skräddarsydda riktlinjer och program för att uppfylla de identifierade kraven; behovet att lagstifta där det är nödvändigt och avskaffa all diskriminerande lagstiftning; och behovet att lägga fast budgetmässiga bestämmelse eller, vid behov, ansöka om internationellt samarbete och bistånd. Vad beträffar det sistnämnda är internationellt samarbete i enlighet med artiklarna 22 och 23 i konventionen sannolikt ett särskilt viktigt element för att göra det möjligt för vissa utvecklingsländer att uppfylla sina skyldigheter enligt konventionen.

14. Dessutom har det konsekvent hävdats av det internationella samfundet att politiska processer och genomförande av program på detta område ska ske utifrån nära samråd med och deltagande av representativa grupper för de berörda personerna. Av denna anledning rekommenderar standardreglerna att alla ansträngningar ska göras för att underlätta inrättandet av nationella samordnande kommittéer, eller liknande organ, som ska fungera som nationella kontaktpunkter för frågor om funktionsnedsättningar. Regeringarna ska då ta hänsyn till riktlinjerna för inrättande och utveckling av nationella samordnande kommittéer om funktionsnedsättning och liknande organ från 1990.¹⁵

3. Skyldigheten att avskaffa diskriminering på grund av funktionsnedsättning

15. Diskriminering, både rättsligt och i praktiken, mot personer med funktionsnedsättning har en lång historia och tar sig olika uttryck. Den sträcker sig från kränkande diskriminering, såsom nekande av utbildningsmöjligheter, till mer "subtila" former av diskriminering som segregation och isolering som uppnås med hjälp av fysiska och sociala hinder. För syftena i konventionen kan "diskriminering som grundar sig på funktionsnedsättning" definieras som innehållande åtskillnad, uteslutning, begränsning eller företräde eller nekande av rimliga anpassningar mot bakgrund av funktionsnedsättning som leder till att upphäva eller inskränka erkännandet, åtnjutandet eller utövandet av ekonomiska, sociala eller kulturella rättigheter. Genom försummelse, okunnighet, fördomar och falska antaganden liksom uteslutning, åtskillnad eller separation har personer med funktionsnedsättning ofta hindrats från att utöva sina ekonomiska, sociala eller kulturella rättigheter på lika villkor med personer utan funktionsnedsättning. Effekten av diskriminering på grund av funktionsnedsättning har varit särskilt svår inom utbildning, sysselsättning, bostäder, transporter, kulturliv och tillgång till offentliga platser och tjänster.

16. Trots vissa framsteg i fråga om lagstiftning under det senaste årtiondet,¹⁶ är den rättsliga situationen för personer med funktionsnedsättning fortfarande osäker. För att avhjälpa tidigare och nuvarande diskriminering och för att förhindra framtida diskriminering, borde omfattande lagstiftning mot diskriminering vara oundgänglig i praktiskt taget alla konventionsstater. En sådan lagstiftning skulle inte endast ge personer med funktionsnedsättning rättsmedel i möjlig och lämplig mån, utan även erbjuda sociala program som gör att personer med funktionsnedsättning kan leva ett integrerat, självbestämmande och oberoende liv.

17. Anti-diskrimineringsåtgärder ska bygga på principen om lika rättigheter för personer med funktionsnedsättning och personer utan funktionsnedsättning, som enligt det världsomfattande programmet för åtgärder till förmån för funktionshindrade "innebär att alla individers behov är lika viktiga, att dessa behov måste ligga till grund för planeringen av samhället och att alla resurser måste användas på ett sådant sätt att alla individer garanteras samma möjligheter till deltagande. Riktlinjer för funktionsnedsättning ska garantera tillgång [för personer med funktionsnedsättning] till alla samhällstjänster".¹⁷

18. Eftersom lämpliga åtgärder behöver vidtas för att avskaffa befintlig diskriminering och skapa rättvisa möjligheter för personer med funktionsnedsättning, ska sådana handlingar inte anses diskriminerande, i den mening som avses i artikel 2 (2) i den internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, så länge de bygger på principen om jämlikhet och endast tillämpas i den utsträckning som är nödvändig för att uppnå detta mål.

4. Specifika bestämmelser i konventionen

A. Artikel 3: Lika rätt för män och kvinnor

19. Personer med funktionsnedsättning behandlas ibland som människor utan kön. Därför försummas ofta den dubbla diskrimineringen som drabbar kvinnor med funktionsnedsättning.¹⁸ Trots att det internationella samfundet ofta vädjat om att särskilt uppmärksamhet ägnas åt deras situation, har mycket få ansträngningar gjorts under årtiondet. Försummelsen av kvinnor med funktionsnedsättning nämns flera gånger i rapporten från generalsekreteraren om genomförande av det världsomfattande programmet.¹⁹ Kommittén uppmanar därför konventionsstaterna att beakta situationen för kvinnor med funktionsnedsättning och i framtiden prioritera genomförandet av program som relaterar till ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

B. Artiklar 6–8: Rättigheter som relaterar till arbete

20. Sysselsättningsområdet är ett område där diskriminering på grund av funktionsnedsättning har varit framträdande och ihärdig. I de flesta länderna är arbetslösheten bland personer med funktionsnedsättning två till tre gånger högre än för personer utan funktionsnedsättning. När personer med funktionsnedsättning är sysselsatta, arbetar de för det mesta med lågbetalda jobb med låg social och rättslig trygghet och är ofta åtskilda från den vanliga arbetsmarknaden. Integreringen av personer med funktionsnedsättning i den reguljära arbetsmarknaden bör aktivt stödjas av staterna.

21. "Rätten för var och en att kunna förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt eller antaget arbete" (artikel 6 (1)) är inte förverkligad om den enda verkliga möjligheten som står till förfogande för arbetstagare med funktionsnedsättning är att arbeta i så kallade "skyddade verkstäder" under undermåliga förhållanden. Arrangemang där personer med en viss typ av funktionsnedsättning effektivt begränsas till vissa arbeten eller till produktionen av vissa varor kan kränka denna rättighet. På liknande sätt, mot bakgrund av principen 13 (3) i principerna för skydd av personer med psykiska sjukdomar och förbättring av mentalsjukvården,²⁰ är "terapeutisk behandling" i institutioner som utgör tvångsarbete även oförenlig med konventionen. I detta sammanhang är även förbudet mot tvångsarbete i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter av potentiell betydelse.

22. Enligt standardreglerna måste personer med funktionsnedsättning, vare sig de lever på landsbygden eller i tätorter, ha lika möjligheter till produktiv och lönsam sysselsättning på arbetsmarknaden.²¹ För att detta ska ske är det särskilt viktigt att konstgjorda barriärer som hindrar integration i allmänhet och sysselsättning i synnerhet avskaffas. Som Internationella arbetsorganisationen (ILO) har konstaterat är det mycket ofta de fysiska hindren som samhället har rest inom områden som transport, bostäder och arbetsplatser som nämns som anledning till att personer med funktionsnedsättning inte kan hitta något arbete.²² Så länge som arbetsplatserna utformas och byggs på ett sätt som gör dem tillgängliga för rullstolar kan till exempel arbetsgivarna "rättfärdiga" sin underlåtenhet att anställa rullstolsanvändare. Regeringar ska också utveckla strategier som främjar och

reglerar flexibla och alternativa jobbbarrangemang som i rimlig mån tillgodoser behoven hos arbetstagare med funktionsnedsättning.

23. På liknande sätt minskar regeringarnas underlåtenhet att garantera transportmedel som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning i hög grad dessa personers möjlighet att hitta ett lämpligt, integrerat jobb, utnyttja sin utbildning och yrkesutbildning eller pendla till alla slags anläggningar. Bestämmelsen om tillgång till lämpliga och, vid behov, särskilt anpassade former av transportmedel är avgörande för förverkligandet av i stort sett alla rättigheterna i konventionen för personer med funktionsnedsättning.

24. "Teknisk vägledning och yrkesvägledning samt program" som krävs i artikel 6 (2) i konventionen ska spegla behoven hos alla personer med funktionsnedsättning, ske i integrerade miljöer och planeras och genomförs med fullt deltagande av företrädare för personer med funktionsnedsättning.

25. Rätten "att åtnjuta rättvisa och gynnsamma arbetsvillkor" (artikel 7) gäller för alla arbetstagare med funktionsnedsättning, vare sig de arbetar i skyddade verkstäder eller på den öppna arbetsmarknaden. Arbetstagare med funktionsnedsättning får inte diskrimineras när det gäller lön eller andra förhållanden om de utför samma arbete som arbetstagare utan funktionsnedsättning. Konventionsstaterna har ett ansvar för att garantera att funktionsnedsättning inte används som en ursäkt för att skapa en låg nivå för arbetarskydd eller för att betala mindre än minimilönerna.

26. Fackliga rättigheter (artikel 8) gäller även för arbetstagare med funktionsnedsättning, vare sig de arbetar i skyddade verkstäder eller på den öppna arbetsmarknaden. Dessutom används artikel 8, tillsammans med andra rättigheter såsom rätten till föreningsfriheten, för att understryka vikten av rättigheten för personer med funktionsnedsättning att bilda sina egna organisationer. För att dessa organisationer effektivt ska kunna "främja och tillvarata ekonomiska och sociala intressen" (artikel 8 (1) (a)) bör de regelbundet konsulteras av statliga organ och andra i samband med alla frågor som påverkar dem; det kan också vara nödvändigt att ge dem finansiellt stöd eller annat stöd för att garantera deras livskraft.

27. Den internationella arbetsorganisationen (ILO) har utvecklat värdefulla och omfattande instrument beträffande arbetsrelaterade rättigheter för personer med funktionsnedsättning, i synnerhet konventionen nr 159 (1983) om yrkesinriktad rehabilitering och arbete för personer med funktionsnedsättning.²³ Kommittén uppmuntrar konventionsstaterna att överväga att ratificera denna konvention.

C. Artikel 9: Social trygghet

28. Sociala trygghets- och inkomstersättningsystem är av särskild betydelse för personer med funktionsnedsättning. Som uttrycks i standardreglerna ska staterna "garantera tillhandahållandet av tillräckligt inkomststöd till personer med funktionsnedsättning, som pga. funktionsnedsättning eller relaterade faktorer tillfälligt har förlorat, eller sett en minskning av, sin inkomst eller nekats sysselsättningsmöjligheter".²⁴

Ett sådant stöd ska återspegla de särskilda behov av stöd och andra utgifter som ofta förknippas med funktionsnedsättning. Dessutom bör det tillhandahållna stödet även omfatta personer (som till största delen är kvinnor) som tar hand om personer med funktionsnedsättning. Dessa personer, inklusive familjemedlemmar till personer med funktionsnedsättning, är ofta i akut behov av ekonomiskt stöd på grund av deras assisterande roll.²⁵

29. Institutionaliserad av personer med funktionsnedsättning, såvida det inte är nödvändigt av andra skäl, kan inte anses vara en tillräcklig ersättning för rätten till social trygghet och inkomststöd för dessa personer.

D. Artikel 10: Skydd av familjen och av mödrar och barn

30. I fallet med personer med funktionsnedsättning innebär konventionens krav att "skydd och bistånd" ska ges till familjen att allt måste göras för att dessa personer ska kunna, om de så önskar, leva med sina familjer. Artikel 10 innebär också, enligt allmänna principer om internationell humanitär rätt, att personer med funktionsnedsättning har rätt att gifta sig och bilda egna familjer. Dessa rättigheter förbises eller förvägras ofta, särskilt för personer med psykisk funktionsnedsättning.²⁶ I detta och andra sammanhang ska begreppet "familj" tolkas vitt och i överensstämmelse med lokalt bruk. Konventionsstaterna ska garantera att lagar och sociala riktlinjer och rutiner inte hindrar förverkligandet av dessa rättigheter. Personer med funktionsnedsättning ska ha tillgång till nödvändiga rådgivningstjänster för att kunna uppfylla sina rättigheter och skyldigheter inom familjen.²⁷

31. Kvinnor med funktionsnedsättning har också rätt till skydd och stöd i samband med moderskap och graviditet. Som uttrycks i standardreglerna får personer med funktionsnedsättning "inte nekas möjligheter att uppleva sin sexualitet, ha sexuella förbindelser och uppleva föräldraskap".²⁸ De aktuella behoven och önskemålen ska erkännas och beaktas både i samband med rekreation och fortplantning. Dessa rättigheter nekas ofta både män och kvinnor med funktionsnedsättning över hela världen.²⁹ Både att sterilisera och utföra en abort på en kvinna med funktionsnedsättning utan hennes föregående godkännande är en allvarlig kränkning av artikel 10 (2).

32. Barn med funktionsnedsättning är särskilt utsatta för exploatering, övergrepp och försummelse och har i enlighet med artikel 10 (3) i konventionen (förstärkt av motsvarande bestämmelser i konventionen om barnets rättigheter) rätt till särskilt skydd.

E. Artikel 11: Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

33. Förutom behovet att garantera att personer med funktionsnedsättning har tillgång till tillräckligt med mat, lämpliga bostäder och andra grundläggande materiella behov, är det också nödvändigt att garantera att "stöd tjänster, inklusive hjälpmedel", är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning, för att hjälpa dem förbättra sin grad av självständighet i sitt dagliga liv och att utöva sina rättigheter".³⁰ Rätten till lämpliga kläder är av särskild betydelse för personer med funktionsnedsättning som har särskilda klädbehov, för att de ska kunna fungera full ut och effektivt i samhället. När det är möjligt ska lämpliga personliga

assistenter också tillhandahållas i det här sammanhanget. Denna assistans ska utföras på ett sätt och i en anda som fullt ut respekterar de mänskliga rättigheterna för den berörda personen. På liknande sätt, som redan konstaterats av kommittén i punkt 8 i den allmänna kommentaren nr 4 (sjätte sessionen, 1991), inkluderar rätten till lämplig bostad även rätten till tillgänglighet i bostäder för personer med funktionsnedsättning.

F. Artikel 12: Rätt till fysisk och psykisk hälsa

34. Enligt standardreglerna ska "staterna garantera att personer med funktionsnedsättning, särskilt spädbarn och barn, får samma nivå av hälsovård inom samma system som andra medlemmar av samhället".³¹ Rätten till fysisk och psykisk hälsa innebär även rätten att ha tillgång till, och utnyttja, sådana hälsovårds- och sociala tjänster – inklusive ortopediska hjälpmedel – som gör att personer med funktionsnedsättning kan bli oberoende, undvika ytterligare funktionsnedsättningar och underlätta sin sociala integration.³² På liknande sätt ska personer få tillgång till rehabiliteringstjänster som ska göra att de kan "uppnå och upprätthålla en optimal nivå av självständighet och funktion".³³ Alla sådana tjänster ska tillhandahållas på ett sådant sätt att de berörda personerna kan bibehålla full respekt för sina rättigheter och värdighet.

G. Artiklar 13 och 14: Rätten till utbildning

35. Skolprogram i många länder anser idag att personer med funktionsnedsättning får bäst utbildning inom det allmänna utbildningssystemet.³⁴ Standardregeln föreskriver att "stater ska erkänna principen om lika utbildningsmöjligheter inom grundskola, gymnasieskola och högskola för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning, i integrerade miljöer."³⁵ För att genomföra en sådan strategi ska staterna garantera att lärare utbildas i att undervisa barn med funktionsnedsättning på normala skolor och att nödvändig utrustning och stöd är tillgängliga för att personer med funktionsnedsättning ska kunna uppnå samma utbildningsnivå som sina kamrater utan funktionsnedsättning. När det gäller döva barn ska t.ex. teckenspråk erkännas som ett särskilt språk som barnen ska ha tillgång till och vars vikt ska erkännas i deras övergripande sociala omgivning.

H. Artikel 15: Rätten att delta i kulturlivet och åtnjuta fördelarna av vetenskapliga framsteg

36. Standardreglerna föreskriver att "staterna ska garantera att personer med funktionsnedsättning har möjlighet att använda sin kreativa, konstnärliga och intellektuella potential, inte bara för egen del, utan även för att berika samhället, oavsett om de lever på landsbygden eller i tätorter. ... Staterna ska främja tillgängligheten för och tillgången till platser för kulturella aktiviteter och tjänster ...".³⁶ Det samma gäller för platser för rekreation, sport och turism.

37. Rätten till full delaktighet i kultur- och fritidslivet av personer med funktionsnedsättning kräver att kommunikationshinder avskaffas i så stor utsträckning som möjligt. Användbara åtgärder i detta sammanhang kan inkludera "användningen av talböcker, dokument skrivna med enkelt språk och med tydliga format och färger för

personer med psykisk funktionsnedsättning, [och] anpassade teveprogram och teaterföreställningar för döva personer”.³⁷

38. För att underlätta lika deltagande i kulturlivet för personer med funktionsnedsättning, ska regeringarna informera och utbilda allmänheten om funktionsnedsättningar. Särskilt ska åtgärder vidtas för att undanröja fördomar eller vidskepliga föreställningar om personer med funktionsnedsättning, som till exempel att en person med epilepsi skulle vara besatt av andar eller att ett barn med funktionsnedsättning är en bestraffning av familjen. På liknande sätt ska allmänheten utbildas för att acceptera att personer med funktionsnedsättning har samma rättigheter som andra personer att använda restauranger, hotell, fritidsanläggningar och kulturella platser.

Noter

¹ För en omfattande granskning av frågan, se den slutrapporten utarbetad av Leandro Despouy, den särskilda rapportören för mänskliga rättigheter och funktionsnedsättning (E/CN.4/Sub.2/1991/31).

² Se A/47/415, punkt 5.

³ Se punkt 165 i det världsomfattande programmet för åtgärder till förmån för funktionshindrade, antagen av generalförsamlingen genom sin resolution 37/52 av den 3 december 1982 (punkt 1).

⁴ Se kommissionen för mänskliga rättigheter, resolution 1992/48, punkt 4, och 1993/29, punkt 7.

⁵ Se A/47/415, punkt 6.

⁶ Standardregler om lika möjligheter för personer med funktionsnedsättning, som bilaga till generalförsamlingens resolution 48/96 av den 20 december 1993 (inledning, punkt 17).

⁷ Det världsomfattande programmet för åtgärder till förmån för funktionshindrade (se not 3 ovan), punkt 1.

⁸ A/C.3/46/4, bilaga I. Ingår också i rapporten om det internationella mötet om roller och funktioner för nationella samordnande kommittéer om funktionsnedsättning i utvecklingsländer, Beijing, den 5–11 november 1990 (CSDHA/DDP/NDC/4). Se även det ekonomiska och sociala rådets resolution 1991/8 och generalförsamlingens resolution 46/96 av den 16 december 1991.

⁹ Generalförsamlingens resolution 46/119 av den 17 december 1991, bilaga.

¹⁰ Standardregler (se not 6 ovan), inledning, punkt 15.

¹¹ Se A/47/415, *passim*.

¹² Ibid., punkt 5.

¹³ Standardregler (se not 6 ovan), inledning, regel 1.

¹⁴ Det världsomfattande programmet för åtgärder till förmån för funktionshindrade (se not 3 ovan), punkt 3.

¹⁵ Se not 8 ovan.

¹⁶ Se A/47/415, punkt 37–38.

¹⁷ Det världsomfattande programmet för åtgärder till förmån för funktionshindrade (se not 3 ovan), punkt 25.

¹⁸ Se E/CN.4/Sub.2/1991/31 (se not 1 ovan), punkt 140.

¹⁹ Se A/47/415, punkt 35, 46, 74 och 77.

²⁰ Se not 9 ovan.

²¹ Standardregler (se not 6 ovan), regel 7.

²² Se A/CONF.157/PC/61/Add.10, s. 12.

²³ Se även rekommendation nr 99 (1955) om yrkesinriktad rehabilitering av personer med funktionsnedsättning och nr 168 (1983) om yrkesinriktad rehabilitering och arbete för personer med funktionsnedsättning.

²⁴ Standardregler (se not 6 ovan), regel 8, punkt 1.

²⁵ Se A/47/415, punkt 78.

²⁶ Se E/CN.4/Sub.2/1991/31 (se not 1 ovan), punkt 190 och 193.

²⁷ Se det världsomfattande programmet för åtgärder till förmån för funktionshindrade (se not 3 ovan), punkt 74.

²⁸ Standardregler (se not 6 ovan), regel 9, punkt 2.

²⁹ Se E/CN.6/1991/2, punkter 14 och 59–68.

³⁰ Standardregler (se not 6 ovan), regel 4.

³¹ Ibid., regel 2, punkt 3.

³² Se deklarationen om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning (generalförsamlingens resolution 3447 (XXX) av den 9 december 1975), punkt 6; och det världsomfattande programmet för åtgärder till förmån för funktionshindrade (se not 3 ovan), punkt 95–107.

³³ Standardregler (se not 6 ovan), regel 3.

³⁴ Se A/47/415, punkt 73.

³⁵ Standardregler (se not 6 ovan), regel 6.

³⁶ Ibid., regel 10, punkt 1–2.

³⁷ Se A/47/415, punkt 79.